

Aspecte privind analiza evoluției inflației

Constantin ANGHELACHE

Universitatea „Artifex” /Academia de Studii Economice din București
actincon@yahoo.com

Vergil VOINEAGU

Academia de Studii Economice din București
vergil. voineagu@insse.ro

Gabriela-Victoria ANGHELACHE

Academia de Studii Economice din București
gabrielaanghelache@gmail.com

Alexandru MANOLE

Universitatea „Artifex”, București
alexandru.manole@gmail.com

Rezumat. *Autorii prezintă în această lucrare principalele teorii care au condus la definirea conceptului de „inflație” evidențiind accepțiile succesive pe care economiștii – începând cu cei clasici, contemporani ai lui Adam Smith – le-au atribuit de-a lungul timpului acestui fenomen economic. Astfel, termenul de inflație, într-o primă fază, a fost legat de monedă, mai târziu de bani și acum este utilizat în mod obișnuit pentru descrierea prețurilor. Această schimbare de paradigmă pare să provină într-o secvență de evenimente nefericite, dar probabil inevitabile.*

Cuvinte-cheie: inflație; prețuri; resurse; indice; efort.

Coduri JEL: E31.

Coduri REL: 8F.

În secolul 19 inflația era legată în mod direct de devalorizarea monedei și nu de creșterea prețurilor. Conform unui comunicat din anul 1919 al Rezervei Federale „Inflația este un proces de multiplicare adițională de monedă neîntemeiat de o creștere corespunzătoare a producției de bunuri”.

După aproximativ 60 de ani, citatul preluat din comunicatul Rezervei Federale a încetat să mai fie valabil, astfel că în 1978 termenul de inflație avea drept cauze: evoluția cursului de schimb, creșterea considerabilă a costului forței de muncă, starea vremii și nu creșterea excesivă a banilor.

În consecință, definiția inflației a fost victima unui „război” teoretic dintre creșterea masei monetare și creșterea nivelului general al prețurilor. Ceea ce odată era descris ca o cauză monetară este prezentat acum ca un efect al prețurilor. Această schimbare de sens a complicat poziția susținătorilor antiinflație, prin simplul fapt că inflația bazată pe nivelul prețurilor poate avea, așa cu am mai precizat, mai multe cauze, ceea ce îngreunează identificarea soluțiilor de eliminare a acestui fenomen. Atunci când inflația era o cauză a banilor cu o singură localizare, și anume banca centrală, și o singură soluție – reducerea ratei de creștere a masei monetare.

Economiștii clasici, contemporani ai lui Adam Smith, erau foarte atenți cu definirea exactă a termenilor economici deoarece ei construiau un limbaj care se afla la baza construcției unei științe emergente.

Printre primele lor contribuții s-a aflat și distincția dintre prețurile reale și nominale, astfel că prețul real (valoarea) al unui produs era definit ca fiind efortul necesar producerii lui, în timp ce în termeni nominali (bani) era caracterizat numai de costul în bani (fixat în termeni de aur sau alte metale prețioase). Astfel spus, valoarea bunurilor este dată de legi ale naturii – efortul forței de muncă, iar prețul nominal diferă în funcție de disponibilitatea metalelor prețioase și de legile suverane care definesc banii unei națiuni.

Deși economiștii clasici credeau că fluctuația prețului nominal al bunurilor poate avea influențe temporar perturbatoare asupra economiei (cum ar fi producerea de redistribuiri versatile de resurse între părțile unui contract cu preț nominal fix), la final aceste modificări serveau doar la schimbarea scalei prin care se măsoară prețul real. Ideea că modificările survenite în cantitatea de bani afectează numai prețul nominal al bunurilor a fost susținută de mulți dintre economiștii clasici timpurii, dintre care cel mai cunoscut a fost David Hume.

Teoria a fost dezvoltată mult mai riguros la începutul secolului XX, de către economistul Irving Fisher, devenind cunoscută ca „teoria cantitativă a banilor”.

Prima generație de economiști, succesorii lui Adam Smith în secolul XIX, au fost foarte interesați de banii de hârtie, iar modalitatea lor de raportare la cauzele modificării costurilor unui bun se baza pe trei surse distincte:

- modificarea valorică, care lua în considerare resursa reală a costurilor unui bun;
- modificarea prețului banilor (nominală), cauzată în principal de fluctuația conținutului de metal al monedei;
- deprecierea monedei, datorată modificărilor cantitative ale monedei relativ la metalul care constituia moneda națională.

Termenul de inflație a fost descris inițial luând în considerare sursa referitoare la deprecierea monedei, dar la sfârșitul secolului XIX distincția dintre monedă și bani a fost din ce în ce mai neclară. Astfel că, la începutul secolului XX, economiștii aveau tendința de a se raporta la termenul de inflație a monedei folosind orice mediu de circulație a banilor atribuit unei cereri comerciale. Dar și asupra acestei schimbări de raportare la termenul de inflație a fost ridicat un semn de întrebare. În timp ce cantitatea de monedă raportată la masa de metal prețios era ușor de determinat, lucrurile se complicau atunci când cineva încerca să determine cantitatea aflată în circulație care excede cererea comercială.

În primele decade ale secolului XX, economiștii par să ajungă la o definiție prin care excesul existent în mediul de circulație al banilor poate fi explicat numai prin efectul avut asupra nivelului prețurilor. Astfel noțiunile inflației monedei și a prețurilor au devenit legate într-un mod de neînțeles.

Această schimbare de retorică poate avea un impact nesemnificativ asupra teoreticienilor economiei cantitative deoarece pare neverosimil ca ei să poată remarca o distincție importantă între cele două idei. Din punctul lor de vedere creșterea cantității de monedă raportată la cererea comercială poate avea un singur efect – creșterea prețurilor, iar o creștere a nivelului prețurilor poate avea o singură origine – o creștere a cantității de bani corespunzătoare cererii lor.

Cu toate acestea, câțiva economiști au încercat să mențină distincția dintre o creștere a nivelului prețurilor bazată pe „tipărirea” adițională de monedă corespunzătoare schimburilor comerciale și o creștere rezultat al diminuării schimburilor comerciale pentru o ofertă de bani certă.

Legătura inflației cu nivelul prețurilor s-a dovedit a fi un alt punct important de răscruce pentru umanitate. Apariția teoriei generale a lui Keynes, în anul 1936, a fost considerat momentul asaltului teoriei cantitative asupra teoriei monetariste, care a dominat macroeconomia timp de 40 de ani.

Apelând la convingerea că resursele neangajate în mod regulat și persistent – o idee susținută la momentul Marii Depresiuni la nivel mondial – teoria keynesiană a contestat necesitatea legăturii dintre cantitatea de bani și nivelul general al prețurilor. Mai mult de atât, susținea că evoluția de ansamblu a prețurilor poate fi datorată altor cauze decât banii.

Pe lângă separarea nivelului prețurilor de masa monetară, revoluția keynesiană pare să separe termenul de inflație de situația banilor și să-l redefinească drept o descriere a prețurilor. În acest fel inflația a devenit sinonimă cu orice creștere de preț și de aceea în zilele noastre în foarte puține cazuri se face distincția dintre creșterea prețurilor și inflație.

Referindu-se la inflație ca fiind o consecință a prea multor bani, economiștii au fost forțați să lupte cu problema operațională: „Cât de mult înseamnă mult?” Teoria cantitativă a oferit un răspuns clar la această întrebare: „prea mulți bani” reprezintă o creștere a masei monetare acompaniată de o creștere a nivelului general al prețurilor. Când teoria economică keynesiană a contestat legătura directă dintre bani și nivelul prețurilor, inflația a pierdut asocierea cu banii și a ajuns să fie în primul rând asociată cu starea prețurilor.

Fără a fi legată de oferta de bani, orice creștere de prețuri pare să fie revendicată de termenul de inflație. În acest sens, atunci când acest termen este folosit pentru descrierea nivelului prețurilor măsurile antiinflaționiste ar putea fi caracterizate ca fiind împotriva oricărei creșteri de preț, incluzând aici și creșterea salariilor. Conform monetariștilor acest lucru este de neacceptat, iar o strategie antiinflaționistă este preocupată de un anumit tip de creștere a prețurilor – cea creștere care rezultă prin crearea excesivă de monedă. Privită în acest sens obiectivul de țintire a unui nivel sustenabil al inflației a devenit pentru băncile centrale un obiectiv mult mai rațional.

Perioada mării inflații din anii 1970-1980 a fost considerată, alături de Marea Depresiune din anii 1929-1932, cel mai mare și grav eșec al politicilor monetare din secolul XIX. În perioada respectivă inflația depășea nivelul de 10% în toate țările membre OECD, o excepție notabilă fiind Germania.

Cu toate că istoria economică s-a confruntat în permanență cu perioade de inflație și chiar hiperinflație, Marea Inflație este considerată de către economiști ca fiind un episod unic. În comparație cu perioada Marii Inflații, celelalte perioade au fost asociate celor două războaie mondiale sau altor evenimente interne care au dus la schimbări majore în economia și politica unei țări și care în final au avut drept rezultat, ca răspuns al nevoilor guvernamentale, finanțarea masivă a deficitelor bugetare apelând la emisiunea monetară (senioraj).

Consecințele negative ale fenomenului inflaționist din anii 1970-1980 au contribuit major la schimbarea percepției asupra inflației atât din punct de vedere al decidenților politicilor monetare, cât și la nivel individual al traiului de zi cu zi.

Sondajele de opinie referitoare la condițiile economice relevă dorința cetățenilor de a trăi într-un mediu stabil din punct de vedere al evoluției prețurilor. Despre stabilitatea prețurilor se poate discuta atunci când, în medie,

prețurile nici nu cresc (inflație), nici nu descresc (deflație), ci rămân stabile în timp.

Teoria și literatura economică abundă în informații referitoare la importanța și beneficiile stabilității prețurilor și la cauzele care au stat la baza creșterii sau descreșterii prețurilor.

Toate argumentele prezentate în literatura de specialitate sugerează că o bancă centrală care menține stabilitatea prețurilor contribuie major la realizarea obiectivelor economice privind creșterea și stabilitatea economică, a nivelului de trai și a gradului de ocupare a forței de muncă. De aceea, în decadele care au urmat perioadei Marii Inflații s-a înregistrat o convergență remarcabilă asupra necesității declarării stabilității prețurilor ca principal obiectiv al politicii monetare. Stabilitatea prețurilor a devenit punctul central deoarece este considerată în același timp un obiectiv realizabil pe termen mediu, dar și o precondiție de bună funcționare a unei economii de piață.

Tratatul Uniunii Europene a atribuit Băncii Central Europene (BCE) mandatul de menținere a stabilității la nivel european, obiectiv definit în termeni cantitativi ca fiind o creștere medie anuală a indicelui armonizat al prețurilor de consum, IAPC, sub 2%. Consiliul guvernatorilor BCE și-a propus drept obiectiv păstrarea inflației sub, dar aproape de 2%. Această țintă are în vedere o margine pozitivă adecvată pentru evitarea riscului de deflație, dar și suficientă pentru a rezolva eventualele implicații create de diferențialul existent între statele zonei euro, astfel că un stat nu poate supraviețui în interiorul zonei euro având rate ale inflației prea mici sau chiar deflație. Mai mult, această țintă ia în considerare și posibilitatea unei ușoare supraestimări a inflației reale măsurate prin IAPC.

În ciuda acestei recunoașteri arătate nevoii de stabilitate a prețurilor, noțiunea este periodic supusă dezbaterilor, care au condus în cele din urmă la o lipsă de consens asupra a ceea ce ar trebui să se înțeleagă prin stabilitatea prețurilor. Această lipsă de consens există între mediul academic și băncile centrale.

Toate aceste preocupări privind inflația au influențat și metodologia de calcul al indicilor de preț. Problema erorilor de măsurare a inflației a fost adresată pentru prima dată în anul 1961, în SUA, de către Comisia Universității din Chicago, condusă de George Stigler. Principala recomandare a acestei comisii a fost necesitatea adoptării unei metode probabilistice riguroase pentru stabilirea eșantionului de magazine și produse, dar și o mai mare rigurozitate la stabilirea specificațiilor produselor.

În decembrie 1996, tot în SUA, a fost dat publicității raportul Comisiei Boskin al cărui impact este recunoscut la nivel mondial, atât în lumea academică, practica statistică, dar și în rândul băncilor centrale. Comisia Boskin

a scos în evidență o serie de posibile erori de măsurare a indicelui prețurilor de consum, cum ar fi: substituirea produselor în cadrul indicilor, schimbarea magazinelor, dificultățile în măsurarea adecvată a modificărilor de calitate și necesitatea introducerii produselor noi. Analiza realizată de Comisia Boskin asupra datelor SUA a indicat faptul că efectul acestor inadecvări statistice poate fi major, conducând la o supraestimare a inflației măsurate la nivelul anului, cu valori estimate între 0,8-1,6 puncte procentuale.

În afara acestor probleme de măsurare există o întrebare generală referitoare la sfera de cuprindere a indicilor de preț utilizați pentru evaluarea stabilității prețurilor. Pot exista cazuri în care să fie utilizat un indice de preț general – cum ar fi deflatorul PIB –, care include prețurile tuturor bunurilor finale și serviciilor produse într-o economie și care poate fi considerabil mai relevant pentru deciziile de investiții și economii.

Indicele de preț poate fi caracterizat ca un factor prin care se măsoară modificarea relativă a acestei valori agregate ca rezultat al modificării prețurilor. Ca urmare, toate formulele importante de măsurare a indicilor de preț pot fi exprimate ca medie ponderată a prețurilor relative ale căror ponderi sunt reprezentate de contribuția fiecărui produs (articol) în valoarea totală. Reamintim aici cele mai cunoscute formule de măsurare a indicilor de preț, exprimate ca medie ponderată a prețurilor relative: indicele Laspeyres, indicele Paasche și indicii Walsh, respectiv Tornqvist. Exprimat ca medie geometrică a indicilor Laspeyres și Paasche, indicele Fischer poate fi considerat de asemenea o funcție a ponderilor cheltuielilor derivate direct din valoarea totală.

Relațiile existente între cei mai importanți patru indici de preț sunt definite prin asocierea lor la agregatele centralizate definite de către Sistemul Conturilor Naționale (SCN). Sistemul conturilor naționale este supus periodic revizuirilor, ultima versiune fiind cea din 2008.

Tabelele resurselor și utilizărilor servesc obiectivelor statistice și analitice. Principalele necesități statistice ce pot fi acoperite sunt:

- identificarea lacunelor și incoerențelor ce afectează datele de bază;
- ponderarea și calcularea indicilor care măsoară prețul și volumul;
- obținerea estimărilor într-o manieră reziduală (pentru obținerea unei variabile, se începe prin estimarea tuturor celorlalte variabile, cea necunoscută rezultând ca diferență), mai ales pentru producția și consumul final al produselor specifice;
- verificarea și ameliorarea coerenței, fiabilității și exhaustivității datelor conținute în tabelele resurselor și utilizărilor și cifrelor derivate (ca, de exemplu, cele ale conturilor de producție).

Indicii de preț au o lungă istorie și o varietate largă de utilizare, plecând de la ajustarea nivelului salariilor, pensiilor și plăților incluse într-un contract pe

termen lung, deflatarea agregatelor conturilor naționale, până la elaborarea politicilor macroeconomice.

Cel mai simplu și mai timpuriu exemplu de indice a fost cel propus de William Fleetwood în 1707, care a intenționat să măsoare modificărilor medii ale prețurilor plătite de studenții Universității din Oxford, de-a lungul a două secole și jumătate. Un alt exemplu din secolul XVIII a fost indicele calculat de legislatura din Massachusetts în 1780, care își propunea să indexeze solda plătită ostașilor care luptau în războiul revoluționarilor împotriva Angliei.

Secolul XIX este considerat cel mai interesant moment în istoria teoriei indicilor. În 1823, Joseph Lowe a publicat un studiu privind agricultura, comerțul și serviciile financiare. În cadrul acestui studiu, autorul a dezvoltat conceptul indicelui de preț ca modificare a valorii monetare a unui set, sau nomenclator, de bunuri și servicii. Această metodă este utilizată și în zilele noastre. Diewert (1993) argumentează că Lowe poate fi considerat tatăl indicilor de preț. Mai târziu, în secolul XIX, au fost realizate alte contribuții importante aduse teoriei indicilor, inclusiv cele ale lui Laspeyres (1871) și Paasche (1874), ale căror nume sunt asociate cu cele mai răspândite tipuri de indici de preț. Marshall (1887) a susținut utilizarea indicilor în lanț, în care indicii măsoară evoluția prețurilor de la un an la altul legați împreună pentru a estima evoluția indicilor pe perioade lungi de timp.

În 1922, Irving Fisher a publicat lucrarea sa considerată monumentală pentru cei preocupați de teoria indicilor: *The Making of Index Numbers*. Această lucrare a scos în evidență interesul lui Fisher asupra inflației și suportul lui pentru teoria cantitativă a banilor. Fisher a investigat proprietățile a sute de tipuri de formule posibile pentru măsurarea indicilor de preț, preferata lui fiind media geometrică a indicilor Laspeyres și Paasche, cunoscută azi ca indicele Fisher

În 1924, Konüs a publicat o lucrare în care prezenta fundamentul teoriei economice a indicelui costului vieții (COLI), care este elaborat pentru a măsura modificările de cost pentru menținerea aceluiași standard de viață (utilitatea sau bunăstarea). În realitate, consumatorul nu cumpără același set de produse și servicii în perioade diferite, ajustându-și propriile cheltuieli în funcție de schimbările de preț și alți factori care intervin în economie. O contrapartidă la producerea COLI este indicele costului fix de bunuri.

O altă abordare importantă din cadrul teoriei numerelor a fost cea a lui Divisia, în anul 1926, care se bazează pe presupunerea că prețurile și cantitățile se modifică în timp într-un mod continuu și instantaneu.

Indicii prețurilor de consum (IPC), care sunt cei mai cunoscuți indici de preț, măsoară modificările de preț ale bunurilor și serviciilor din perspectiva unui consumator. IPC se bazează pe prețurile bunurilor și serviciilor cumpărate

de obicei de gospodării. Pentru a asigura consecvența indicilor prețurilor la nivel european, s-a elaborat *Indicele Armonizat al Prețurilor de Consum (IAPC)*, care este un indice armonizat al prețurilor de consum pentru toate țările UE și care măsoară inflația în zona euro.

Indicii prețurilor de producție (IPP) măsoară evoluțiile prețurilor de tranzacție ale producătorilor, modificările lunare brute în prețul de comercializare al produselor și serviciilor de pe piața internă și internațională.

Paritățile puterii de cumpărare (PPC) compară nivelurile prețurilor între țări sau regiuni. Acestea se utilizează pentru a converti prețurile exprimate în moneda națională într-un fel de monedă comună artificială, cu scopul de a elimina diferențele între nivelurile de preț dintre țări sau regiuni și de a putea calcula puterea de cumpărare actuală/reală a populației rezidente.

Ca fenomen economic, monetar și social, inflația s-a situat în centrul atenției cercetătorilor aparținând diferitelor perioade istorice și școli care se integrează în gândirea monetar-financiară românească. Cauzele, intensitatea, formele de manifestare, dar, mai ales, efectele generate de inflație nu se pot identifica, în totalitatea lor, cu aceleași împrejurări și manifestări pe care acest fenomen le-a cunoscut în cadrul altor zone și țări ale lumii.

Prezentăm în continuare interrelațiile existente între principalele tipuri de indici de preț:

- IPC sub presiunea obiectivă a perfecționării aspecte privind utilizarea, calculul și măsurarea impactului statistic al prețurilor administrate și modificărilor de taxe asupra inflației;
- Evaluarea statistică a stadiului de convergență nominală a ratei inflației din România; se propune un model de evaluare statistică a stadiului de îndeplinire a criteriului nominal de convergență referitor la stabilitatea prețurilor. Evaluarea are în vedere o sinteză teoretică a Indicelui Armonizat al Prețurilor de Consum, o analiză statistică privind evoluția inflației în România și decalajul existent față de valoarea de referință pentru îndeplinirea criteriului nominal de convergență;
- IPC și deflatorul – PIB – principalele diferențe existente între cele două tipuri de indici de preț vizează conceptele și definițiile, sfera de cuprindere a celor doi indici și formule de calcul propuse pentru cei doi indici.

În concluzie această lucrare trece în revistă aspecte importante și relevante pentru teoria și practica statistică a indicilor de preț existente în sistemul statistic de prețuri. Pentru a înțelege pe deplin și pentru a evalua cu o mai mare precizie factorii care influențează prețurile și inflația este nevoie de o cunoaștere teoretică aprofundată a procesului care stă la baza creării sistemului statistic de prețuri.

Nevoia de dezvoltare a unui sistem de prețuri coerent și consistent a apărut în momentul când fenomenul inflației a fost considerat unul globalizat și cu efecte devastatoare asupra economiei mondiale.

Bibliografie

- Anghelache, C. (2008). *Tratat de statistică teoretică și economică*, Editura Economică, București
- Anghelache, C., Voineagu, V. et al. (2012). „About Lowe Index and Mid-year Indices”, *Revista Română de Statistică*, Supliment trim. II/2012, pp. 49-53, ISSN 1018-046x
- Anghelache, C., Gheorghe, M., Nuță, O. (2012). „Using the GDP Deflator in the Process of Transition to Market Economy”, *Revista Română de Statistică*, Supliment trim. II/2012, pp. 401-406, ISSN 1018-046x
- Biji, E. et al. (2012). *Statistică pentru economiști*, Editura Economică, București